

BO'LAJAK OFITSERLARNI TAYYORLASHDA ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BOBUR SHAXSIYATIDAGI O'ZIGA XOS PSIXOLOGIK OMILLAR.

*O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi
universiteti magistratura tinglovchisi
Baubekov Urazali Mamasaliyevich*

Annotatsiya: Ushbu ilmiy ishda bo'lajak ofitserlarni tayyorlash jarayonida Zahiriddin Muhammad Bobur shaxsiyatiga xos psixologik omillarning ahamiyati tahlil qilinadi. Tadqiqotda Boburning liderlik fazilatlarini, strategik tafakkuri, irodaviy barqarorligi, harbiy boshqaruvdagi psixologik yondashuvlari hamda jangchilar ruhiyatiga ta'sir ko'rsatish mahorati asosiy o'rinda o'rganiladi. Shuningdek, ushbu shaxsiy-psixologik sifatlarning zamonaviy harbiy ta'lim tizimida ofitserlar kompetensiyalarini shakllantirishdagi o'rni aniqlanadi. Natijalar Bobur merosidagi psixologik omillarni harbiy ta'lim jarayoniga integratsiya qilish bo'lajak ofitserlarning ma'naviy-ruhiy tayyorgarligini kuchaytirishi, qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantirishi va yetakchilik salohiyatini mustahkamlashiga xizmat qilishini ko'rsatadi. Tadqiqot xulosalarida Bobur shaxsining tarixiy-psixologik tajribasidan mazmunli foydalanish harbiy-pedagogik jarayonning motivatsion, tarbiyaviy va kasbiy samaradorligini oshirishga olib kelishi ta'kidlanadi.

Kalit so'zlar: Zahiriddin Muhammad Bobur, psixologik omillar; strategik fikrlash; harbiy yetakchilik, bo'lajak ofitserlar tayyorlash; irodaviy barqarorlik; ma'naviy-ruhiy tayyorgarlik; motivatsion yondashuv; shaxsiy fazilatlar; liderlik kompetensiyalari; jangovar ruh; intizom va mas'uliyat; tarixiy-psixologik meros; harbiy-pedagogik rivojlanish; kasbiy sifatlarni shakllantirish.

Аннотация: В данном исследовании анализируется значимость психологических факторов, характерных для личности Захириддина Мухаммада Бабура, в процессе подготовки будущих офицеров. В работе основное внимание уделяется лидерским качествам Бабура, его стратегическому мышлению,

волевой устойчивости, психологическому подходу в военном управлении, а также умению оказывать влияние на моральный дух воинов. Кроме того, определяется роль этих индивидуально-психологических характеристик в формировании профессиональных компетенций офицеров в современных условиях военного образования. Полученные результаты показывают, что интеграция психологических элементов наследия Бабура в систему военной подготовки способствует укреплению духовно-нравственной готовности будущих офицеров, развитию их навыков принятия решений и повышению лидерского потенциала. В заключительной части исследования подчеркивается, что содержательное использование историко-психологического опыта Бабура повышает мотивационную, воспитательную и профессиональную эффективность военно-педагогического процесса.

Ключевые слова: Захириддин Мухаммад Бабур; психологические факторы; стратегическое мышление; военное лидерство; подготовка будущих офицеров; волевая устойчивость; духовно-психологическая подготовка; мотивационный подход; личностные качества; лидерские компетенции; боевой дух; дисциплина и ответственность; историко-психологическое наследие; военно-педагогическое развитие; формирование профессиональных качеств.

Abstract: This study analyzes the significance of psychological factors characteristic of Zahiriddin Muhammad Babur's personality in the process of training future officers. The research focuses primarily on Babur's leadership qualities, his strategic thinking, resilience of will, psychological approach to military management, and his ability to influence the morale of soldiers. In addition, the role of these individual psychological characteristics in the formation of professional competencies of officers within modern military education is examined. The results demonstrate that integrating the psychological elements of Babur's legacy into the military training system contributes to strengthening the spiritual and moral readiness of future officers, developing their decision-making skills, and enhancing their leadership potential. The study concludes that the meaningful utilization of Babur's historical-psychological experience increases the motivational, educational, and professional effectiveness of the military-pedagogical process.

Keywords : Zahiriddin Muhammad Babur; psychological factors; strategic thinking; military leadership; training of future officers; resilience of will; spiritual and psychological preparation; motivational approach; personal qualities; leadership competencies; combat spirit; discipline and responsibility; historical-psychological heritage; military-pedagogical development; formation of professional qualities.

KIRISH :

Harbiy kasb egalarini tayyorlash jarayonida shaxsiy-psixologik sifatlar, xususan, strategik tafakkur, irodaviy barqarorlik va yetakchilik kompetensiyalari muhim ahamiyat kasb etadi¹ Zamonaviy harbiy ta'limda bo'lajak ofitserlarni nafaqat kasbiy bilimlar bilan, balki ma'naviy-ruhiy barqarorlik, liderlik va qaror qabul qilish ko'nikmalari bilan ta'minlash zarur² Tarixiy manbalar va zamonaviy psixologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, Zahiriddin Muhammad Bobur shaxsiyati harbiy lider sifatida o'ziga xos psixologik omillarga ega bo'lgan. Bobur strategik tafakkur, qat'iyat, irodaviy mustahkamlik va jangchilar ruhiyatini mustahkamlash qobiliyati bilan ajralib turadi³ Ushbu fazilatlar nafaqat tarixiy jihatdan, balki zamonaviy ofitserlar tayyorlash jarayonida ham pedagogik ahamiyatga ega. Shu nuqtai nazardan, Bobur merosi psixologik va ma'naviy omillarni shakllantirishda muhim manba sifatida qaraladi⁴ Bo'lajak ofitserlarni tayyorlash jarayonida Bobur shaxsiyatidagi psixologik omillarni o'rganish va ularni harbiy-pedagogik jarayonga integratsiya qilish orqali nafaqat shaxsning shaxsiy salohiyati, balki uning qaror qabul qilish, yetakchilik va jangovar ruhini rivojlantirishga erishish mumkin. Shu bilan birga, tarixiy-psixologik yondashuv zamonaviy ofitserlarni tayyorlash jarayonining motivatsion va tarbiyaviy samaradorligini oshiradi⁵.

Zamonaviy harbiy ta'lim tizimida bo'lajak ofitserlarning nafaqat kasbiy bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishi, balki ma'naviy-ruhiy barqarorlik, liderlik va strategik

¹ Islomov, T. (2018). *Harbiy psixologiya asoslari*. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Mudofaa vazirligi nashriyoti.

² Karimov, S. (2020). *Ofitserlarni tayyorlashda psixologik kompetensiyalar*. Toshkent: Harbiy akademiya nashriyoti.

³ Boymurodov, N. (2015). *Zahiriddin Muhammad Bobur va uning harbiy merosi*. Toshkent: Tarix va madaniyat nashriyoti.

⁴ Tursunov, R. (2019). *Liderlik va shaxs psixologiyasi*. Toshkent: Psixologik tadqiqotlar jurnali, №3.

⁵ Saidov, A. (2021). *Harbiy-pedagogik jarayonda tarixiy-psixologik yondashuvlar*. Toshkent: Oliy harbiy ta'lim jurnali, №2.

tafakkur kabi psixologik sifatlarni rivojlantirishi dolzarb masala hisoblanadi⁶ Bo'lajak ofitserning shaxsiy-psixologik salohiyati uning jangovar vazifalarni muvaffaqiyatli bajarishi, jamoa bilan ishlash ko'nikmasi va qaror qabul qilish qobiliyati bilan chambarchas bog'liqdir⁷ Tarixiy shaxslar, xususan, Zahiriddin Muhammad Bobur, nafaqat o'z davrining yetakchi harbiy strategi bo'lgan, balki shaxsiy-psixologik xususiyatlari bilan zamonaviy ofitserlar tayyorlash jarayonida namuna sifatida ishlatilishi mumkin³. Boburning strategik fikrlash qobiliyati, irodaviy barqarorligi va yetakchilik kompetensiyalari o'rganilsa, ular harbiy pedagogik jarayonlarda integratsiya qilinishi mumkin⁸ hu bilan birga, Bobur shaxsiyatidagi psixologik omillar bo'lajak ofitserlarning qaror qabul qilish, jamoani boshqarish va ma'naviy-ruhiy barqarorlikni shakllantirishdagi samaradorligini oshirishga xizmat qiladi⁹ Zamonaviy ofitserlar tayyorlash jarayonida tarixiy-psixologik yondashuvni qo'llash nafaqat motivatsion va tarbiyaviy rol o'ynaydi, balki professional kompetensiyalarni rivojlantirishga ham yordam beradi¹⁰ Shu nuqtai nazardan, Bobur shaxsiyatining psixologik omillarini o'rganish va harbiy ta'lim jarayoniga tatbiq etish harbiy pedagogik ilm-fanning dolzarb yo'nalishlaridan biri sifatida qaraladi. Shuningdek, global xavfsizlik va zamonaviy harbiy texnologiyalar rivojlanayotgan sharoitda bo'lajak ofitserlarni ma'naviy-psixologik jihatdan tayyorlashning ahamiyati oshadi. Bobur merosi, uning yetakchilik fazilatlarini va qaror qabul qilish strategiyalari, zamonaviy harbiy ta'lim dasturlarida qo'llanilishi mumkin bo'lgan qadriyatlardan biridir¹¹

Zahiriddin Muhammad Bobur - nafaqat yirik sarkarda va davlat arbobi, balki o'z davrining mohir adibi, nafis tuyg'ular egasi bo'lgan inson edi. Uning "Boburnoma" asari bevosita tarixiy manba sifatida qadrlanishi bilan birga,

⁶ Islomov, T. (2018). *Harbiy psixologiya asoslari*. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Mudofaa vazirligi nashriyoti.

⁷ Karimov, S. (2020). *Ofitserlarni tayyorlashda psixologik kompetensiyalar*. Toshkent: Harbiy akademiya nashriyoti.

⁸ Boymurodov, N. (2015). *Zahiriddin Muhammad Bobur va uning harbiy merosi*. Toshkent: Tarix va madaniyat nashriyoti.

⁹ Tursunov, R. (2019). *Liderlik va shaxs psixologiyasi*. Toshkent: Psixologik tadqiqotlar jurnali, №3.

¹⁰ Saidov, A. (2021). *Harbiy-pedagogik jarayonda tarixiy-psixologik yondashuvlar*. Toshkent: Oliy harbiy ta'lim jurnali, №2.

¹¹ Rashidov, O. (2022). *Zamonaviy harbiy ta'lim va tarixiy liderlar merosi*. Toshkent: Harbiy fanlar nashriyot

unda muallif shaxsining ichki dunyosi, axloqiy fazilatlarini, ruhiy kechinmalari ham o'z ifodasini topgan. Asar muallifning o'z qalbini ochiq-oydin tasvirlagani, o'ziga nisbatan ham tanqidiy, ham xolisona munosabat bildirgani bilan alohida e'tiborga loyiqdir.

O'zbekistonlik adabiyotshunos olimlar - H.Sulaymon, G.G'ulom, U.Normatov, Sh. Shomuhamedov, M. Vohidov kabi tadqiqotchilar Bobur merosini o'rganishda salmoqli ishlar qilganlar. Ularning tadqiqotlarida "Boburnoma"dagi badiiy tafakkur, til va uslub, tarixiy faktlarning aks ettirilishi bilan birga, Bobur shaxsining murakkab psixologik portreti ham alohida o'rganilgan. Shuningdek, xorijiy tadqiqotchilar, xususan, Beveridj, A.S. Beveridj va Annette Beveridj tarjimalari orqali G'arb ilmiy doiralari ham Bobur shaxsiga chuqur qiziqish bildirgan. Ushbu tarjimalar orqali "Boburnoma"dagi shaxsiy xotiralar, hayotiy kuzatishlar, ichki kechinmalar G'arb psixologik adabiyotlarida ham muhim manba sifatida e'tirof etilgan. Umuman olganda, adabiy-tarixiy manba sifatida "Boburnoma" shaxs xulq-atvorining badiiy aks etishini ko'rsatib beruvchi noyob asar bo'lib, undagi voqealar ketma-ketligi, hodisalarga berilgan baholar, hayotiy tanlovlar orqali Bobur shaxsining ko'p qirrali fe'l-atvori chuqur ochib berilgan. Shu nuqtai nazardan, asar zamonaviy ilmiy tadqiqotlar uchun dolzarb manba bo'lib qolmoqda.

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqotda tavsifiy, tahliliy va qiyosiy metodlardan foydalanildi. Asosiy manba sifatida Zahiriddin Muhammad Boburning "Boburnoma" asari tanlab olindi. Asardagi shaxsiy xotiralar, axloqiy mulohazalar va badiiy ifodalar lingvopoetik tahlil asosida o'rganildi. Shuningdek, ilgari chop etilgan ilmiy maqola va monografiyalar qiyosiy o'rganilib, muallif shaxsiyatiga doir qarashlar umumlashtirildi. Tarixiy-biografik yondashuv orqali Bobur xulq-atvorining ijtimoiy-ma'daniy omillar bilan bog'liqligi ochib berildi.

Tahlil va natijalar. Tadqiqot natijalari quyidagilarni ko'rsatdi: "Boburnoma" asarida muallif shaxsiyatining xulqiy va axloqiy fazilatlarini ochiq va tabiiy tarzda ifoda etilgan. Boburning halolligi, sabr-toqati, do'stlikka sadoqati, san'at va adabiyotga bo'lgan hurmati uning har bir xotirasida, tilga olgan insonlar va voqealarga munosabatida yaqqol ko'zga tashlanadi. Shuningdek, asarda shaxsiy kechinmalar, g'am-tashvishlar va orzu-umidlar realistik tarzda aks ettirilgani

Boburni tarixiy shaxs bo'lish bilan birga, murakkab ichki dunyoga ega ijodkor sifatida ko'rsatadi. Tadqiqot shuni tasdiqladiki, "Boburnoma" nafaqat tarixiy manba, balki shaxs psixologiyasini o'rganish uchun muhim adabiy-biografik asardir. Zahiriddin Muhammad Bobur — nafaqat yirik sarkarda va davlat arbobi, balki o'z davrining mohir adibi, nafis tuyg'ular egasi bo'lgan inson edi. Uning "Boburnoma" asari bevosita tarixiy manba sifatida qadrlanishi bilan birga, unda muallif shaxsining ichki dunyosi, axloqiy fazilatlar, ruhiy kechinmalari ham o'z ifodasini topgan. Asar muallifning o'z qalbini ochiq-oydin tasvirlagani, o'ziga nisbatan ham tanqidiy, ham xolisona munosabat bildirgani bilan alohida e'tiborga loyiqdir.

Zahiriddin Muhammad Bobur o'z davrining nafaqat yirik sarkardasi, balki chuqur bilimga ega tarixchi sifatida ham e'tirof etiladi. Uning "Boburnoma" asari tarixiy, geografik, etnografik va madaniy jihatdan benazir manba bo'lib, XV–XVI asrlardagi Markaziy Osiyo, Afg'oniston va Hindiston hududlaridagi ijtimoiy-siyosiy hayotni aks ettiradi. Bobur tarixchi sifatida voqealarga xolis yondashgan, o'z ko'zi bilan ko'rgan hodisalarni aniq, sodda va ravon til bilan yozib qoldirgan. "Boburnoma"da u o'z faoliyati bilan bog'liq siyosiy voqealarni tasvirlar ekan, ular fonida oddiy xalq hayoti, urf-odatlar, til va madaniyatiga ham chuqur e'tibor qaratgan.

Bobur o'zining tarixiy mulohazalarida faktlarni bezamasdan, tanqidiy yondashuv bilan yoritadi. Masalan, Movarounnahr hukmdorlari o'rtasidagi ichki ziddiyatlar, iqtisodiy tanglik, davlat boshqaruvidagi kamchiliklar haqida ochiq fikr bildiradi. Shu jihatdan, "Boburnoma" faqatgina xotira emas, balki tarixiy-siyosiy tahliliy asar sifatida ham alohida qadrlanadi. Unda Toshkent, Andijon, Samarqand, Kobul, Hindiston kabi shaharlardagi ijtimoiy-siyosiy hayot haqida muhim ma'lumotlar mavjud bo'lib, bu jihatlar Boburning tarixiy fikrlash qobiliyatini namoyon etadi.

Boburning sarkardalik salohiyati ham juda yuqori bo'lgan. U juda og'ir siyosiy sharoitlarda ulg'aygan bo'lsa-da, o'z davlatchilik g'oyasiga sodiq qolgan. U 12 yoshidayoq Andijon taxtiga o'tirgan, ammo hayoti davomida turli hududlarda ko'plab janglar olib borgan. Eng muhim harbiy muvaffaqiyatlaridan biri 711-yilda Panipat jangi orqali Hindistondagi Dehli sultonligini mag'lub etib, Boburiylar imperiyasiga asos solganidir. Bu g'alaba nafaqat harbiy strategiya, balki ijtimoiy va siyosiy jihatdan ham muhim tarixiy burilish bo'ldi. Bobur harbiy yurishlarida zamonaviy uslublarni

joriy qilgan, otliq qo'shinlar, o'qotar qurollardan samarali foydalangan va jang oldidan sinchkov reja tuzgan.

qaruvida ham yaqqol ko'zga tashlanadi. U o'z imperiyasida adolatli boshqaruv, moliyaviy tartib, harbiy intizom va diniy bag'rikenglikni yo'lga qo'ydi. Shuningdek, ilm-fan va san'atga homiylik qilgan, Kobul va Hindistonda madaniy muhitni rivojlantirishga katta hissa qo'shgan. Hattoki, Zahiriddin Muhammad Bobur o'z asarlari bilan tarixshunoslikka, harbiy faoliyati bilan esa davlat boshqaruvi va sarkardalik san'atiga mislsiz hissa qo'shgan ulug' siymodir. Uning tarixchi va sarkarda sifatida faoliyati bugungi kunda ham o'rganishga, baholashga va qadrlashga loyiq tarixiy merosdir.

TAKLIF ETILAYOTGAN AMALIY CHORALAR

(O'ZBEKISTON HARBIY TA'LIMI UCHUN)

1. "Bobur psixologiyasi" nomli ixtisoslashtirilgan modulni kursantlarning 3-kursidan boshlab kiritish (30 soat nazariy + 20 soat amaliy).
2. Har bir kursantga shaxsiy "Refleksiya daftari" yuritish majburiyati (Bobur uslubida: har kuni 3 savol – "Bugun nima qildim? Nima xato qildim? Ertaga nima o'zgartiraman?").
3. "Bobur ssenariylari" – tarixiy janglarni zamonaviy sharoitga moslashtirib, kursantlarni ruhiy sinovlardan o'tkazish (masalan, 3 kunlik ochlik + uyqusizlik + qaror qabul qilish mashqlari).
4. "Ichki motivatsiya" dasturi – kursantlarga Boburning vasiyatlari, xatlari, she'rlari asosida ma'naviy-axloqiy tarbiya berish.
5. Psixologik testlarda "Bobur profili"ni aniqlash: yuqori refleksiya, stressga chidamlilik, empatiya darajasini o'lchash va shunga qarab guruhlash.

XULOSA

Zahiriddin Muhammad Bobur shaxsiyati - bu tabiat tomonidan berilgan iqtidorni og'ir sinovlar orqali temirlagan noyob psixologik modeldir. Uning hayoti va faoliyati zamonaviy harbiy psixologiya nuqtai nazaridan o'rganilsa, bo'lajak ofitserlarda quyidagi fazilatlarini shakllantirish mumkin:

- ruhiy chidamlilik,
- chuqur o'z-o'zini tahlil qilish qobiliyati,
- ichki motivatsiyaga asoslangan vatanparvarlik,
- odamlar psixologiyasini nozik tushunish,
- o'lim qo'rquvidan ustun bo'lgan ma'naviy kuch.

Boburning o'zi aytganidek: **“Kimki o'z nafsini yengsa, u dunyoni yengadi.”** Mana shu tamoyil - bugungi ofitserning eng muhim g'alaba kaliti bo'lib qolmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

- ¹.Islomov, T. (2018). **Harbiy psixologiya asoslari**. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Mudofaa vazirligi nashriyoti.
- 2.Karimov, S. (2020). **Ofitserlarni tayyorlashda psixologik kompetensiyalar**. Toshkent: Harbiy akademiya nashriyoti.
- 3.Boymurodov, N. (2015). **Zahiriddin Muhammad Bobur va uning harbiy merosi**. Toshkent: Tarix va madaniyat nashriyoti.
- 4.Tursunov, R. (2019). **Liderlik va shaxs psixologiyasi**. Toshkent: Psixologik tadqiqotlar jurnali, №3.
- ⁵.Saidov, A. (2021). **Harbiy-pedagogik jarayonda tarixiy-psixologik yondashuvlar**. Toshkent: Oliy harbiy ta'lim jurnali, №2.
- 6.Islomov, T. (2018). **Harbiy psixologiya asoslari**. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Mudofaa vazirligi nashriyoti.
- 7.Karimov, S. (2020). **Ofitserlarni tayyorlashda psixologik kompetensiyalar**. Toshkent: Harbiy akademiya nashriyoti.
- 8.Boymurodov, N. (2015). **Zahiriddin Muhammad Bobur va uning harbiy merosi**. Toshkent: Tarix va madaniyat nashriyoti.
- 9.Tursunov, R. (2019). **Liderlik va shaxs psixologiyasi**. Toshkent: Psixologik tadqiqotlar jurnali, №3.
- 10.Saidov, A. (2021). **Harbiy-pedagogik jarayonda tarixiy-psixologik yondashuvlar**. Toshkent: Oliy harbiy ta'lim jurnali, №2.

11. Rashidov, O. (2022). *Zamonaviy harbiy ta'lim va tarixiy liderlar merosi*.

Toshkent: Harbiy fanlar nashriyot